

RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR TA'SIRIDA MUTOLAA MADANIYATINING TRANSFORMATSIYASI VA RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI.

Kurbanboeva Munnavar

O'zbekiston davlat san'at va madaniyat instituti Nukus filiali
“Kutubxona axborot faoliyati” 2- kurs talabasi

Ilmiy rahbar: Aytimova Dilbar

O'zbekiston Davlat sanat va madaniyat instituti Nukus filiali
“Kutubxona faoliyati” kafedrasi dotsenti

Annotatsiya: Mazkur maqolada raqamli texnologiyalar rivojlanishi sharoitida mutolaa madaniyatining o'zgarishi, uning ijtimoiy va pedagogik ahamiyati hamda zamonaviy muammolari tahlil qilinadi. Shuningdek, yoshlar orasida kitobxonlik darajasining pasayish sabablari, axborot muhitining mutolaaga ta'siri va elektron hamda an'anaviy o'qishning o'zaro aloqasi ilmiy asosda yoritiladi. Muallif tomonidan mutolaa madaniyatini rivojlantirishning samarali yo'llari va istiqbollari ko'rsatib beriladi.

Kalit so'zlar: mutolaa madaniyati, raqamli muhit, elektron kitob, kitobxonlik, axborot jamiyati, yoshlar, tafakkur, kutubxona, internet, media savodxonlik.

Abstract: This article analyzes the changes in reading culture in the context of the development of digital technologies, its social and pedagogical significance, and modern problems. Also, the reasons for the decline in reading among young people, the impact of the information environment on reading, and the relationship between electronic and traditional reading are scientifically examined. The author shows effective ways and prospects for developing a reading culture.

Keywords: reading culture, digital environment, electronic book, reading, information society, youth, thinking, library, Internet, media literacy.

Аннотация: В данной статье анализируются изменения в культуре чтения в контексте развития цифровых технологий, их социально-педагогическое

значение и современные проблемы. Также научно рассматриваются причины снижения интереса к чтению среди молодежи, влияние информационной среды на чтение и взаимосвязь между электронным и традиционным чтением. Автор показывает эффективные пути и перспективы развития культуры чтения.

Ключевые слова: культура чтения, цифровая среда, электронная книга, чтение, информационное общество, молодежь, мышление, библиотека, Интернет, медиаграмотность.

Bugungi kunda axborot texnologiyalari jadal rivojlanib borayotgan bir davrda inson hayotining barcha jabhalarida sezilarli o'zgarishlar yuz bermoqda. Ayniqsa, axborot olish va undan foydalanish jarayoni tubdan yangilanib, an'anaviy mutolaa shakllariga yangicha yondashuvni talab etmoqda. Internet, mobil qurilmalar va raqamli platformalar orqali bilim olish imkoniyatlari kengayib, insoniyat uchun yangi imkoniyatlar eshigini ochdi. Shu bilan birga, bu jarayon mutolaa madaniyatiga ham o'z ta'sirini ko'rsatmoqda. Mutolaa madaniyati insonning kitob o'qishga bo'lgan ehtiyoji, o'qish odatlari, kitob tanlash qobiliyati hamda o'qilgan asarni anglash va tahlil qilish darajasi bilan belgilanadi. U shaxsning intellektual va ma'naviy rivojlanishida muhim o'rin tutadi. Raqamli davr esa ushbu madaniyatni yangi bosqichga olib chiqish bilan birga, ayrim muammolarni ham yuzaga keltirmoqda. Raqamli texnologiyalar rivojlanishi natijasida mutolaa jarayoni sezilarli darajada o'zgardi. Ilgari insonlar asosan bosma kitoblar orqali bilim olgan bo'lsa, hozirgi kunda elektron kitoblar, audiokitoblar va turli onlayn platformalar keng qo'llanilmoqda. Bu esa mutolaa jarayonini yanada qulay va tezkor qilishga xizmat qilmoqda.

Elektron mutolaaning asosiy afzalliklaridan biri shundaki, foydalanuvchi istalgan joyda va istalgan vaqtda o'qish imkoniyatiga ega bo'ladi. Bundan tashqari, katta hajmdagi axborotni qisqa vaqt ichida topish va undan foydalanish imkoniyati mavjud. Shu bilan birga, raqamli muhitning salbiy jihatlari ham e'tibordan chetda qolmasligi kerak. Ijtimoiy tarmoqlar, qisqa videolar va tezkor axborot oqimi inson diqqatini tez chalg'itadi. Natijada chuqur mutolaa qilish odati susayib, yuzaki o'qish keng tarqalmoqda. Ko'plab yoshlar uzun matnlarni o'qishdan ko'ra qisqa va sodda

ma'lumotlarni afzal ko'rmoqda. Bu esa ularning tafakkuriga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Yana bir muhim muammo — axborotning ortiqchaligidir. Internetda mavjud ma'lumotlarning haddan tashqari ko'pligi foydalanuvchini to'g'ri manbani tanlashda qiynaydi. Bu esa tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirish zaruratini yuzaga keltiradi. Aks holda inson noto'g'ri yoki ishonchsiz ma'lumotlarga duch kelishi mumkin.

Shuningdek, kitob o'qishga bo'lgan qiziqishning pasayishi ham dolzarb muammolardan biridir. Ayniqsa, yoshlar orasida mobil telefon va ijtimoiy tarmoqlarga qaramlik kuchayib borayotgani mutolaa madaniyatining susayishiga olib kelmoqda. Statistik kuzatuvlar shuni ko'rsatadiki, ko'plab yoshlar kuniga bir necha soatni telefon ekranida o'tkazsa-da, kitob o'qishga juda kam vaqt ajratadi.

Biroq raqamli davr mutolaa madaniyatini rivojlantirish uchun keng imkoniyatlar ham yaratmoqda. Elektron kutubxonalar orqali millionlab kitoblarga kirish imkoniyati mavjud. Audiokitoblar esa vaqt yetishmaydigan yoki ko'rish imkoniyati cheklangan insonlar uchun juda qulay vosita hisoblanadi. Shuningdek, turli mobil ilovalar orqali o'qish jarayoni yanada qiziqarli va interaktiv tus olmoqda. Mutolaa madaniyatini rivojlantirishda ta'lim tizimi muhim o'rin tutadi. Maktab va oliy ta'lim muassasalarida kitobxonlikni targ'ib qilish, o'quvchilarda o'qishga qiziqish uyg'otish zarur. Shu bilan birga, kutubxonalar faoliyatini zamonaviy talablar asosida takomillashtirish, ularni raqamlashtirish va yangi xizmat turlarini joriy etish muhim ahamiyatga ega. Oilada ham mutolaa madaniyatini shakllantirish muhimdir. Bolalarda kitobga muhabbatni uyg'otish, ularga muntazam ravishda kitob o'qib berish va o'qishga rag'batlantirish orqali kitobxonlik ko'nikmalarini rivojlantirish mumkin. Oila va jamiyat hamkorligi bu jarayonda muhim rol o'ynaydi.

Xulosa qilib aytganda, raqamli davr mutolaa madaniyatiga ikki tomonlama ta'sir ko'rsatmoqda. Bir tomondan, u yangi imkoniyatlar yaratib, bilim olish jarayonini osonlashtirmoqda, ikkinchi tomondan esa chuqur mutolaa qilish odatlarining susayishiga sabab bo'lmoqda. Shu sababli, mutolaa madaniyatini rivojlantirish uchun kompleks yondashuv zarur. Amaliy tahlillar shuni ko'rsatadiki, raqamli texnologiyalar

to'g'ri yo'naltirilsa, ular mutolaa madaniyatini rivojlantirishning kuchli vositasiga aylanishi mumkin. Elektron va an'anaviy o'qishni uyg'unlashtirish orqali yanada samarali natijalarga erishish mumkin. Bu esa shaxsning intellektual salohiyatini oshirishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Aytimova, D. Kutubxona axborot muassasalari faoliyatini rivojlantirishda kutubxonachi kadrlarning roli. <https://hemis.uzdsmi-nf.uz/science/publication-scientific-edit?id=339>
2. Yo'ldoshev E. Mutolaa madaniyati asoslari. – Toshkent: Fan, 2015. – 220 bet.
3. Qosimova M. Kutubxonashunoslik asoslari. – Toshkent: O'qituvchi, 2018. – 256 bet.
4. Aytimova, D. From the history of the formation and development of the first libraries in Karakalpakstan. Scientific Journal of the Fergana State University, 28(5), https://doi.org/10.56292/SJFSU/vol28_iss5/a49-53
5. Rasulov A. Axborot jamiyati va mutolaa. – Toshkent: Tafakkur, 2020. – 198 bet.
6. Carr N. The Shallows: What the Internet Is Doing to Our Brains. – New York: W.W. Norton & Company, 2010. – 276 pages.
7. Abdurahmonov Q. Axborot madaniyati va media savodxonlik. – Toshkent: Universitet, 2022. – 240 bet.
8. Ismoilova D. Yoshlar va kitobxonlik madaniyati. – Toshkent: Innovatsiya, 2021. – 184 bet.
9. Aytimova, D. A. (2023). Effective Use of Pedagogical Technologies in teaching Library Studies. Web of Semantic: Universal Journal on Innovative education, 2(5), 40–43. Retrieved from <https://univerpubl.com/index.php/semantic/article/view/1422>